

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено аналізу соціальних і культурологічних чинників самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів. Проаналізовано необхідність перегляду парадигми професійно-педагогічної освіти, яка зумовлена соціальними, економічними й культурними потребами сучасного суспільства.

Ключові слова: самостійна робота, самоосвіта, модернізація вищої освіти, соціально-культурологічне підґрунтя, соціальні, культурологічні чинники, професійна компетентність.

Сучасний етап розбудови української держави ознаменувався переосмисленням проблем становлення і розвитку системи педагогічної освіти. Професійна підготовка сучасного вчителя як виразника тих суспільних потреб і замовлень, що є на часі, перебуває в епіцентрі уваги державних діячів, наукової еліти та громадськості. Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», концепції цільової державної програми «Вчитель», «Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір[6]» пріоритетними завданнями педагогічних закладів усіх рівнів акредитації є підготовка фахівців, передусім початкової школи, здатних компетентно здійснювати професійну діяльність на демократичних і гуманістичних засадах, ефективно реалізовувати творчо-особистісний потенціал у професійно-педагогічній сфері.

Модернізація вищої освіти в Україні дозволила акцентувати значущість самостійної роботи в системі фахової підготовки майбутніх учителів молодших класів. Проте, нам видається, що слід сприймати самостійну роботу не тільки як результат реформування освіти, а як явище, що має соціальне й культурне підґрунтя. Означені фактори вплинули на **постановку проблеми** аналізу соціально-культурологічного підґрунтя самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи в процесі формування професійних компетентностей.

Порушена проблема має **зв'язок науковими та практичними завданнями**, оскільки динамічність сучасного світу, розвиток технічного прогресу та поява нових сфер діяльності людини майже повністю змінили вимоги до професійної підготовки сучасного вчителя. Зміна підходів до освіти зумовлена переорієнтацією на формування творчого, креативно-мислячого, мобільного, озброєного інноваційними технологіями навчання фахівця. Усвідомлення зазначених чинників підкреслює значення самостійної роботи студентів не тільки в процесі навчальної діяльності, а й у подальшому професійному становленні, адже конкурентним на сучасному ринку праці буде той учитель, який не припиняє своє фахове зростання разом із отриманням диплома про вищу освіту.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми самостійної роботи дозволив визначити різноплановий науковий інтерес до неї та виокремити позиції дослідників, що стосуються соціальної значущості самостійної роботи у процесі формування професійних компетентностей учителів молодших класів: Андрющенко В.(2008р.) [1], Зязюн І. (2002) [2], Солдатенко М.(2012) [4] та ін.. Безсумнівно, позиції дослідників створюють базис для аналізу проблеми самостійної роботи та дозволяють виділити ще один аспект, який корегує **мету публікації**: з'ясувати роль соціально-культурологічного підґрунтя самостійної роботи у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Ми не можемо не усвідомлювати, що світ змінюється дуже стрімко і як зазначає М.Солдатенко «... в історії людства настав такий період, коли покоління речей та ідей змінюються швидше, ніж покоління людей. Це створює складні проблеми в життєдіяльності людини, якій доводиться протягом свого життя змінювати професійну орієнтацію. З цієї причини виникає цілий ряд психологічних проблем, пов'язаних із віком та можливостями людини[4с.136]». Розділяємо думку вченого та усвідомлюємо, що однією із задач суспільства є створення таких підходів у системі освіти, що сприятимуть саморозвитку людини: її соціальному, культурному й професійному зростанню. Ідеї академіка В.Андрущенка також торкаються

площини перетворень в освіті. Учений зазначає: «Сьогодні ми не можемо навчати, як вчора, тому що світ стає іншим. Викладач має йти на діалог, на дискурс, він має бачити суб'єкта, рівного собі й навіть більш перспективного, тому, що він стоїть на плечах того покоління, яке називається старшим [1,с.344]». Погляди вченого підкреслюють той факт, що освіта є найважливішим транслятором соціокультурного досвіду суспільства, проте майбутній учитель має постійно стежити за тенденціями її модернізації, що, на нашу думку, неможливо без самостійної роботи в системі професійної освіти.

Не можемо оминати увагою погляди І.Зязюна, який зазначає, що «... в педагогічній освіті має здійснюватись перехід від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта протягом усього життя [2,с.23-34]». Нам видається, що позиція вченого є вагомим аргументом на користь самостійної роботи в системі професійної освіти, оскільки остання сприяє формуванню таких професійних категорій як мобільність, креативність сучасного вчителя, вирізняє його серед інших.

Зміни, що визначають сучасну освіту підкреслюють соціальні та культурологічні аспекти самостійної роботи майбутнього вчителя початкової школи. Випускник вишу має розуміти, що самоосвіта – це вже не тільки частка навчального матеріалу винесеного на самоопрацювання, а й готовність самостійно здобувати необхідну інформацію, структурувати й передавати її. Як зазначає М.Солдатенко «... від усвідомлення ролі самостійної роботи в професійній діяльності значною мірою буде залежати духовне, психічне й соціальне благополуччя, світосприйняття, комфортність існування.[4,с.73]». Розділяючи думку вченого, додамо, що, готовність до самостійної роботи як до соціально значущого чинника фахової діяльності вчителя має бути усвідомленою майбутнім спеціалістом якомога раніше, оскільки зміст освіти, в якій визначальною була «знаннева» парадигма вступає в суперечності з умовами динамічності й неоднозначності соціуму.

Особливість сучасного суспільства полягає в перетворенні інформації в одну з головних його цінностей. Нам імпонує думка В.Кудашова, який

ззначав: «Розширення можливостей щодо творчої діяльності, яке викликане широкомасштабним застосуванням комп'ютерної техніки, не просто прискорило еволюцію людства, а й суттєво змінює її, надавши принципово нового напрямку, адже людина вперше за свою історію отримала можливість створити й використовувати технології, які з простих систем пошуку, збереження, переробки та передачі інформації перетворилися в механізм трансформації власної самосвідомості людини, вплинули на її самостійне зростання...[3,с. 95-98]». Нині студент, дійсно, має широку альтернативу у виборі джерел інформації для самостійного фахового зростання: інтернет-ресурси, електронні каталоги бібліотек, участь у відеоконференціях і відеолекціях, науково-методична література, засоби масової інформації тощо. Знання, що студент отримує індивідуально, користуючись означеними джерелами, набувають нової якості, оскільки сприяють не тільки його фаховій освіті, а й розширенню культурного світогляду. Наприклад, отримання інформації засобом комп'ютерних технологій дозволяє майбутньому вчителю збільшити темп навчання, інтенсифікувати процес самоосвіти; робота з електронними каталогами допомагає раціонально використати час для навчання; опрацювання літератури сприяє долученню до духовних цінностей суспільства. У результаті такої різнопланової самостійної роботи підвищуються культурний рівень, професійні компетентності майбутнього вчителя. Усе означене впливає на загальний соціальний статус людини.

Важливим чинником, що визначає культурологічну складову самостійної роботи майбутнього вчителя є потреба в постійній роботі з науковою літературою: конспектування першоджерел, укладання тезисного плану до статей, цитування та висловлення власної думки, добір текстів тощо. Таким чином, студент працює не тільки з інтернет-ресурсом, значення якого є безсумнівним, а й з матеріалами вміщеними на, так званих, паперових носіях. Адже людина «читаюча» здатна швидше аналізувати потрібну інформацію, визначати суть питання, аргументувати своє бачення та мислити актуальними категоріями порушеної проблеми. Тут ми спираємось на досвід викладання у

вищій школі, рекомендації фахівців вищої освіти та оприлюднені результати досліджень, проведених у різних країнах світу[5, с.14-16]. Читацька культура, яка формується і під час самостійної роботи сприяє залученню майбутнього педагога до існуючих у суспільстві цінностей. Водночас рівень культури такого студента підвищується і за рахунок засвоєння мови, що було б не можливим без читання й самостійного опрацювання літератури. Безперечно, людина, для якої читання є невід'ємною частиною навчання, набуття фахових компетентностей та життя загалом, переважає в інтелектуальному плані того, хто не читає.

Отже, самостійна робота майбутнього вчителя початкової школи може розглядатись у площині, в якій значущими є соціально-культурологічні чинники. До соціальних відносимо:

- 1) перехід від технократичної до особистісно-орієнтованої освіти, яка визначається потребами підготовки спеціаліста здатного до постійного вдосконалення, саморозвитку й самореалізації, формуванням варіативної системи освіти, забезпеченням можливості вибору навчальних програм;
- 2) підвищення рівня мотивації самоосвітньої діяльності, що створює передумови переходу від мотиву навчального обов'язку до ціннісних мотивів, які ґрунтуються на усвідомленні особистісної значущості самоосвіти;
- 3) оволодіння студентом сумою теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для професійної діяльності, а згодом для педагогічної майстерності й творчості. Тут виходимо з того, що останнє можливо лише на індивідуально-творчому рівні самореалізації особистості;
- 4) потреба у виробленні фахових компетентностей, що дозволять бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці. Наразі акцентуємо увагу на збалансованому поєднанні традиційних і новітніх засобів самостійної навчальної діяльності;

Не менш важливою є культурологічна складова самостійної роботи майбутнього вчителя молодших класів. Серед чинників, що її регламентують виділяємо такі:

- 1) досягнення рівня освіченості, який дозволить усвідомити необхідність долучення до суспільно-культурних цінностей для особистісно-професійного зростання. Йдеться про потребу самостійного вивчення літератури, живопису, театрального й кіномистецтва тощо.
- 2) підвищення мовно-мовленнєвої культури, комунікативних навичок майбутнього вчителя (вміння вести аргументовану дискусію, ділову бесіду, публічний виступ тощо).
- 3) взаємодія зовнішніх виявів культури з особистістю як суб'єктом пізнавальної діяльності. Наведений чинник формулюємо, спираючись на погляди М.Солдатенко, який вважає, «...що така взаємодія полягає в тому, що суб'єкт пізнання засвоює сформовану раніше культуру, опредмечує її, роблячи тим самим передумовою своєї діяльності, розвиває культуру, створюючи нове[4,с.131-132]». Результат такої взаємодії також знаходиться в площині самостійної роботи майбутнього вчителя початкової школи, оскільки за своїм фахом він має не просто інформувати своїх учнів про культурний спадок суспільства, а й сам орієнтуватись у цьому.

У результаті дослідження самостійної роботи майбутніх учителів молодших класів можемо зробити **висновки** про складність цієї педагогічної категорії, що різнопланово вивчається вченими. Водночас маємо підстави стверджувати, що виділені нами соціальні й культурологічні формують її соціально-культурологічне підґрунтя. Аналіз самостійної роботи під таким кутом дозволяє ефективно використовувати її можливості в процесі формування професійних компетентностей майбутніх фахівців початкової школи.

Порушене питання не вичерпує усіх аспектів аналізованої проблеми, а є перспективним напрямом у дослідженні самостійної роботи. **Перспективи**

подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні процесу формування професійної мобільності й креативності вчителя молодших класів засобом самостійної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрищенко В.П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю/ Віктор Андрищенко // -К.:Знання України, 2008.-С.165-166.
2. Зязюн І.А. Гуманізм освіти ХХІ століття: філософський і психологічний аспект/І.А.Зязюн // Теорія і практика управління соціальними системами.-2002.-№ 2.-С.23-24.
3. Кудашов В.И. Иррациональность сознания информационной эпохи / В.И.Кудашов //Вестник российского философского общества.-2001.-№ 3.- С.95-98.
4. Солдатенко М.М. Развитие педагогической мастерности преподавателя в условиях информационного общества: когнитивный аспект: монографія/Солдатенко М.М.- К.: Педагогічна думка, 2012,168 с.
5. Тощенко Ж.Социальные парадоксы высшего образования в России /Ж. Тощенко //ВВШ.- 2004.-№5.-С.14-16.
6. www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/

Нагрибельная И.А.

СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МЛАДШЕЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена анализу социальных и культурологических составляющих самостоятельной работы будущих учителей младших классов. Проанализирована необходимость пересмотра парадигмы профессионально-педагогического образования, которая обусловлена социальными, экономическими и культурными требованиями современного общества.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самообразование, модернизация высшего образования, социально-культурологическая основа,

социальные, культурологические составляющие, профессиональная компетентность.

Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 65. – Херсон: ХДУ, 2014. – С.359-363.